

Handelsstatistikens Reform.

Af

Cand. polit. **Johs. Dalhoff.**

Der skete i indeværende Aars Begyndelse det mærkelige, at vor Handelsstatistik, der ellers maa siges at indtage en beskeden og tilbagetrukken Stilling i den almindelige Bevidsthed, pludselig begyndte at gøre sig bemærket ved at optræde anmassende overfor en Mængde Mennesker, hvorefter mange tidligere højst sandsynligt slet ikke havde anet dens Eksistens. Den opnaede en kort Tid at blive meget omtalt, ja i Forretningskredse og blandt Folk, der har deres Gang paa Toldboden, kunde den i nogle Dage aspirere til at blive »Dagens Emne«. Det var ganske vist ikke lutter venlige Ord, der blev sagt om den, og det gaar ikke an at sige, at den opnaede nogen Popularitet*); men det har dog kun varet kort Tid, inden der atter er blevet Fred om dens Navn, og Publikum atter er faldet til Ro, for saa vidt den Sag angaar, og har fundet sig til Rette ved den nye Tingenes Tilstand.

*) Se f. Eks. »Dannebrog« for 31/12 09: »Den almindelige tvungne Deklarationspligt er og bliver i den paatænkte Form upraktisk, unyttig og sandsynligvis uigennemførlig«.

Handelsstatistikens Reform.

Af

Cand. polit. **Johs. Dalhoff.**

Der skete i indeværende Aars Begyndelse det mærkelige, at vor Handelsstatistik, der ellers maa siges at indtage en beskeden og tilbagetrukken Stilling i den almindelige Bevidsthed, pludselig begyndte at gøre sig bemærket ved at optræde anmassende overfor en Mængde Mennesker, hvoraf mange tidligere højst sandsynligt slet ikke havde anet dens Eksistens. Den opnaaede en kort Tid at blive meget omtalt, ja i Forretningskredse og blandt Folk, der har deres Gang paa Toldboden, kunde den i nogle Dage aspirere til at blive »Dagens Emne«. Det var ganske vist ikke lutter venlige Ord, der blev sagt om den, og det gaar ikke an at sige, at den opnaaede nogen Popularitet*); men det har dog kun varet kort Tid, inden der atter er blevet Fred om dens Navn, og Publikum atter er faldet til Ro, for saa vidt den Sag angaar, og har fundet sig til Rette ved den nye Tingenes Tilstand.

*) Se f. Eks. »Dannebrog« for ³¹/₁₂ og: »Den almindelige tvungne Deklarationspligt er og bliver i den paatænkte Form upraktisk, unyttig og sandsynligvis uigennemførlig«.

Der sigtes herved til de Ændringer i den hidtil anvendte Tilvejebringelsesmaade af Materialet til vor Handelsstatistik og andre Forhold, denne vedrørende, som blev en Følge af, at den nye Toldlovs § 40 traadte i Kraft fra og med 1. Januar d. A.

Inden der gøres nærmere Rede for dennes Indhold og Gennemførelse, skal her dog først fremsættes nogle enkelte indledende Bemærkninger om Handelsstatistik i Almindelighed og dens tidligere Stilling og Tilstand her i Landet.

Begrebsmæssig set dækker Ordet Handelsstatistik over mere, end der efter almindelig Sprogbrug lægges ind deri, og det er næppe helt rigtigt, naar v. Scheel*) siger, at Handelsstatistikens Formaal er talmæssigt at fremstille Vareindførselen og Vareudførselen over et Lands Grænser. Selv om man vil indskrænke den til at omfatte Varehandelen, kan man i al Fald ikke begrænse dens Formaal til kun at skaffe Kendskab til den udenlandske Vareomsætning; under den hører ogsaa et Domæne, der hedder den indenlandske Vareomsætning, hvor den har mange betydningsfulde Opgaver at løse; nævnes skal saaledes blot Statistiken over Omsætningsvirksomhedernes Mængde og Størrelse (Engros og Detailhandel, Brugsforeninger osv., deres Fordeling mellem By og Land), Omsætningens Værdi og Udbyttet deraf, Varernes Art og Mængde osv. — Undersøgelser, som især hvis de forelaa fra ældre Tid og blev førte å jour med visse Mellemlum, ligesom Industritællingerne, vilde yde meget værdifulde Bidrag til Forstaaelsen af den økonomiske Udvikling. Men en anden Side af Sagen er, at Handelsstatistiken herhjemme

*) Handwörterbuch d. Statsw. Art. Handelsstatistik.

som i andre Lande i det væsentlige kun har beskæftiget sig med den udenrigske Vareomsætning, fordi denne i Følge sit Væsen og forskellige Statistiken uvedkommende Forhold har været lettest tilgængelig, medens der kun foreligger spredte og ufuldstændige Oplysninger om den indenrigske Vareomsætning, af hvis Gebet store Dele endnu ligger hen for Statistiken som jomfruelig Jord. Dette har medført, at Ordet Handelsstatistik har faaet den snævrere Betydning af: Statistik over den udenrigske Vareomsætning.

Holder man sig nu til denne, bør imidlertid dens Karakter af Handelsstatistik præciseres. Den skal hverken udvides til at være en Transportstatistik over alle Varer, der føres til et Land eller føres ud derfra, eller begrænses til at være en Forbrugsstatistik over et Lands Forbrug af udenlandske Varer, eller en Produktionsstatistik over den Del af dets Produktion, som gaar til Udlandet, men den skal være en Statistik over, hvad et Land køber fra Udlandet eller sælger til Udlandet. Hvormeget Gods, der i Transportøjemed indgaar til et Land, for derfra at videreeksporteres til et andet (Omladning i en Havn ell. l.) uden at have været Genstand for Køb eller Salg i det paagældende Land, kan det have sin Interesse at konstatere, men dette bør ikke blandes ind i Handelsstatistiken, og ligeledes har det sin store Betydning at beregne »Specialhandelen« (det indenlandske Forbrug af fremmede Varer og det fremmede Forbrug af indenlandske Varer); men denne bør kun være en Underafdeling af Handelsstatistiken. Flodstrøm*) reducerer den nok til for lidt,

*) Einige Hauptgesichtspunkte der allgemeinen Handelsstatistik. Mayr's Archiv 1899. S. 385 f.

naar han siger, at »den saakaldte Specialhandel er en ufuldstændig, internationalt usammenlignelig, og i sig selv intetsigende Del af Vareomsætningen med Udlandet — ikke andet«. Men hans sammesteds opstillede to Postulater til Handelsstatistiken er iøvrigt vel værd at holde fast ved; det første lyder: »Til Handelsstatistiken kan stilles den ideale Fordring, at ethvert Vareparti, der angives i et Lands Statistik som udført til et andet Land, skal genfindes i dette Lands Statistik som indført fra det førstnævnte Land«; det andet: »Handelsstatistikens første Opgave er den at give Besked om Handelen, σ : om Køb og Salg af Varer, ikke om Transportveje eller om de Steder, hvor Varerne er producerede eller konsumerede«.

At der kun i saa ringe Grad sker den »ideale Fordring« Fyldest, skyldes ikke saa meget Ufuldstændigheder og Fejl, som Mangel paa Ensartethed i de Metoder, Landene anvender ved deres handelsstatistiske Opgørelser*).

At fastholde Handelssynspunktet er ikke blot af Betydning for Bestemmelsen af, hvilke Varepartier et Land skal medtage i sin Handelsstatistik, nemlig dem, der er bleven købt eller solgt af Landet (selvfølgelig inkl. Gaveforsendelser o. l. og egentlig ogsaa dem, som

*) Jfr. Interskandinavisk Handelsomsætning i Aarene 1900—1906, Kbhvn. 1909, og Statistik des Deutschen Reichs: Vierteljahrshefte 1908, S. 178: Die Wert des deutschen Aussenhandels und die Vergleichbarkeit der deutschen Handelsnachweise mit fremden.

Derfor kan man naturligvis ikke bevise Handelsstatistikens Ubrugelighed med, at Landene X's og Y's Opgørelser af deres indbyrdes Omsætning ikke udviser samme Tal; saaledes Peschke Kædet bl. a. i en Artikel i Børsen for d. 16. April d. A.

et Firma i Landet A køber i B og sælger til C uden at de passerer A, hvilke sidste det dog er praktisk set umuligt at faa med), men ogsaa for, hvilket Land der i Statistiken skal anføres som Afsender eller Modtager af Varerne — Landet, hvortil Varen er bleven købt, eller hvorfra den er bleven solgt — og endelig for Værdiberegningen, til Grund for hvilken der hverken for ind- eller for udførte Varer skal lægges Produktionsomkostningerne, Normal-Priser ell. l., men hvad Køberen faktisk giver for, eller Sælgeren faar for Varen, resp. til eller fra Ulandet, og saaledes at Prisen indbefatter Transportomkostninger etc. fra Salgsstedet til Landets Grænse. Dette sidste er dog nu almindelig anerkendt, hvortil bl. a. den flere Steder anvendte Værdideklarationspligt maa bidrage.

Anvendelsen af disse Synspunkter støder naturligvis paa mangfoldige Vanskeligheder, naar det kommer til Stykket, og særlig i ældre Tid, da Handelsstatistikens Metode var langt mindre udarbejdet end nu (den har saaledes været forhandlet paa adskillige internationale statistiske Kongresser*), tog man det naturligvis rundt om i Landene ikke saa nøje med dem som nu. Men Fremholdelsen af dem kan tjene til Vejledning ved Bedømmelsen af vor Handelsstatistik i dens tidligere og dens nuværende Form.

Den officielle danske Handelsstatistik**) gaar forholdsvis langt tilbage og er af et betydeligt

*) Særlig Sir A. E. Batemanns Rapporter til en Række af disse Kongresser.

**) Jfr. om denne nærmere Axel Holck: Dansk Statistiks Historie 1800—1850. Kbhvn. 1901, S. 239 f., og Statistisk Bureaus Historie. Kbh. 1899; S. 95 f.

Omfang. Det ældste danske Handelstabelværk udgaves af Tabelkommissionen i 1841 og omhandler Udførselen af Korn og Fedevarer samt flere andre Varer fra Kongeriget og Hertugdømmerne i 1838 og 1839 (foruden Skibsfarts- og Konsumtionsstatistik for de samme Aar), men for en Del Varer føres Tallene dog helt tilbage til 1820, saaledes for Kornvarer, Smør og Ost. For Aarene 1836 og 1837 foreligger der dog ganske tilsvarende trykte Tabeller over Udførselen af Korn og Fedevarer etc., udkomne i København 1838, men uden Angivelse af Udgiver. Materiale til en Handelsstatistik var der jo ganske vist fremkommet langt tidligere, nemlig saa langt tilbage som der har været et ordnet Toldvæsen. Men*) »var Handelsstatistiken, som den offentliggjordes af Tabelkommissionen, paa ikke faa Punkter ret ufarbar, var den i endnu tidligere Tid et rent Vildnis. Maaske skyldes dette mindre selve Toldbøgernes Indretning end den tilfældige Maade, hvorpaa Resultaterne sivede ud. Fra ældre Tid har man kun enkelte løsrevne Tabeller, som Regeringen ved Lejlighed lod publicere, at holde sig til, eller spredt Materiale, som det lykkedes ihærdige privatstatistiske Bestræbelser at faa ud af Kollegiekontorerne. Toldkontorerne hørte i 18. Aarhundrede til Statshemmelighederne, hvad Tidens Økonomer beklagede sig over«. — »Hvad der gør den Tids som senere Tidens Handelsstatistik særlig vanskelig, er dens Afhængighed af de økonomisk-politiske Forhold. Den maa følge den politiske Toldpolitiks Krinkelveje og af den Grund ofte bryde sin egen Kontinuitet. Det synes, som om selve Toldregisteringen

*) Holck S. 245.

har været i adskilligt bedre Orden i det 18. Aarhundredes Slutning end i den nærmest følgende Tid. Arkiverne bevare saaledes velordnede Vareud- og Indførselslister for Tidsrummet 1763—94 med ret klar Udskillelse af Transithandelen«.

En Del af hvad der findes af saadant gammelt Materiale er dog senere anvendt af private og optaget forskellige Steder f. Eks. i Nathanson's »Danmarks Handel, Skibsfart, Penge- og Finansvæsen fra 1730—1830« eller i Schovelins: »Fra den danske Handels Empire«.

Det første, ovennævnte Handelstabelværk for Aarene 18^{38/39} er bleven efterfulgt af Tabelværker for alle senere Aar, saaledes at der ikke i den Henseende har været noget Brud paa Kontinuiteten. Selv om »denne Gren af Statistiken (Handelsst.) i Kommissionens (oph. 1848) senere Dage ogsaa var nær ved at tage Vejret fra dens andre Livsytringer«, lykkedes det dog baade for Kommissionen og for Bureauet (opr. 1850) stadig at lade disse Tabelværker udkomme og endda fra Tid til anden at indføre væsentlige Forbedringer deri. Med Hæftet for Aarene 18^{41/42} paabegyndes en Indførselsstatistik over Kvantiteten af de Varer, hvoraf Indførselstold er erlagt i Kongeriget samt over de indførte toldfrie Varer. Med Hæftet for 1844 forandres baade Tabellernes Form og Indhold. Der meddeles en Tabel A, der dels indeholder Tallene for samlet Indførsel (o: den hele Tilførsel til det fælles Toldterritorium tra Steder udenfor dette, uden Hensyn til om de tilførte Kvantiteter i Aarets Løb atter er udførte eller berigtigede til Forbrug i Landet eller forbliver paa Kredit- eller Transitoplag). Vareinddelingen

var meget specificeret, idet der var 600 à 700 Varenumre, ordnede alfabetisk, og indenfor hver af disse deltes dels efter Indførselssted (København, Provinserne, Slesvig, Holsten og Lybæk), dels mellem de vigtigste Indførselslande. Endelig angaves for toldpligtige Varer de fortoldede Kvantiteter og den deraf erlagte Told. Udførselstabellen B er nu udvidet til at være af samme Omfang som Indførselstabellen og omfatter altsaa nu ikke blot Korn- og Fedevarer m. m., men den samlede Udførsel til fremmede Steder samt Beløbene for Udførselstold. Hermed var Formen for Ind- og Udførselstabellerne i det væsentlige fastslaaet for en lang Aarrække. Endelig indeholdt Tabelværket en iøvrigt ufuldstændig Tabel C over Vareførselen mellem Kongeriget og Hertugdømmerne, foruden som sine Forgængere Tabeller over Handelsflaade, Skibsfart og Konsumtion.

Med Hensyn til Omsætningens Værdi havde allerede de ældste Tabelværker i Indledningerne haft nogle Beregninger derover. Fra og med 1847 fastsættes for hver Vare en officiel Værdi. »Tilføjningen*) af de officielle Værdier af Vareomsætningen i Handelen med Ulandet afgiver et hidtil savnet, bekvemt Middel for Oversigten over denne, forsaavidt som den kan kendes af Toldlisterne, navnlig hvor det gælder Sammenstillinger vedkommende forskellige Aar. Adskillige handlende Nationer have fastsat saadanne — —. De foreliggende Værdier ere saaledes, hvad Vare-Importen angaar, beregnede efter Prisen her, uden Told men

*) Statistisk Tabelværk, udgivet af den dertil allernaadigst anordnede Commission. Sextende Hæfte. 1848.

indbefattet Fragt, Assurance og lignende Omkostninger. Ved Varer, som frembyde stor Prisforskellighed, er der ved Bestemmelsen af Gennemsnitsværdien taget fortrinligt Hensyn til det eller de Slags, som i Særdeleshed gaa paa vort Marked. For Eksporten er Værdien ansat efter Middelpriisen paa de vigtigste Udførselssteder, uden Told og Omkostninger ved Udførselen. De officielle Værdier kunne efter deres saaledes angivne Karakter ikke siges at angive den virkelige Værdi af de i hvilket som helst Aar omsatte Varer. — — For ikke at tabe eller vanskeliggøre Sammenligningen fra Aar til Aar foretages derfor ikke Forandringer i de officielle Værditabeller.

Disse officielle Værdier, — Fordelene og navnlig Manglerne ved disses Anvendelse er jo lette at se — anvendtes lige til og med 1863, idet man dog i de senere Aar ogsaa søgte at udfinde Omsætningsværdien efter Aarets virkelige Priser for en Del Hovedvarer, navnlig Korn. Iøvrigt skal om Tabelværkerne for Aarrækken 1844—63 blot tilføjes, at Konsumtionstabellerne bortfaldt for Provinsernes Vedkommende med Aaret 1851, for København med det følgende Aar, idet Indførselskonsumtionen og Formalingsafgifterne ophævedes ved Lov 7. Febr. 1851. Et ganske indholdsrigt og ikke siden erstattet Materiale til en Statistik over indenlandsk Omsætning og Forbrug bortfaldt dermed. Treaarskrigen bevirkede, at Tabellerne for Hertugdømmerne ikke indkom i nogle Aar. For 1852 er denne Mangel igen rettet, for de mellemliggende Aar (2: 1848, 49, 50 og tildels 51), under Oprøret og senere, savnes enten Materiale, eller »hvad der er kom-

met tilstede er ubrugeligt^{*}). Derimod udelodes Tabellen over Mellemførselen mellem Kongeriget og Hertugdømmerne. Med 1853 begrænsedes Tabellernes Omfang. Den tidligere »Vidtløftighed havde upaatvivleligen sine store Ulemper, og kan ingenlunde antages at have befordret Tabelværkets praktiske Brugbarhed^{*}). Man meddelte, ogsaa under Hensyn til den indførte Toldenhed, kun Tal for hver Vares Indførsel til og Udførsel fra hele Monarkiet og, hvad der var mere risikabelt, man gjorde ogsaa Vareinddelingen noget mindre specificeret, end den før havde været. Med 1852, kan det endvidere nævnes, var Tallene for Brændevinsproduktionen tilføjede i Handelstabelværket. For 1863 mangler atter Tabellen for Holsten, »da Varelisterne ikke var indkomne fra de i sidstnævnte Hertugdømme beliggende Toldsteder^{*}).

Med 1863 begynder en ny Episode: Statistikens Omraade bliver Kongeriget, man gaar over til Finansaaret i Stedet for Kalenderaaret, og som Følge af Toldloven af 4. Juli 1863 forandres Toldpositionerne og dermed den statistiske Vareinddeling i væsenlig Grad, men ikke til det bedre, tværtimod bliver den i flere Henseender betydelig ringere. Endelig forlader man de officielle Værdier uden at erstatte dem med nogen anden Værdiberegning.

Toldloven af 1863 tog iøvrigt, lige saa lidt som tidligere Toldlove, noget Hensyn til Handelsstatistiken. Efter Toldinstruktionen af 12. Dec. 1797 skulde Told-Regnskabsførerne føre og indsende »et aarligt Register over de Varer, som ind- og udføres«. Senere (1843)

*) Indledningerne til de paagældende Tabelværker.

tilstilledes der Toldstederne særlige »Blanketter« til Brug ved Udarbejdelsen af Varelisterne, og disse Blanketter undergik efterhaanden forskellige Ændringer; fra 1. Januar 1854 indførtes 3 nye »Schemata«: A for Vareindførsel, B for Vareudførsel, C for Transitforsendelser med ubekendt Indhold; disse Lister skulde indsendes fra Toldstederne direkte til Generaltolddirektoratet inden en Maaned efter Aarets Udgang. I et Cirkulære af 1861 indskærpes der »den største Nøjagtighed ved Udarbejdelsen af de ommeldte for Administrationen saa vigtige Lister, med Hensyn til hvilke en særdeles Omhu er saameget nødvendigere, som de i Reglen ikke kunne undergives en formelig Revision ved Overbestyrelsen«. Dog kunde den paa Grundlag af disse beregnede Toldindtægt afstemmes med den faktisk indgaaede. Toldloven af 1863 medførte kun, at det blev meddelt Toldstederne, at »Listerne over Vare-Ind- og Udførselen blive fremdeles at affatte overensstemmende med de hidtil fulgte Schemaer og efter de nugældende Regler, idet dog Tarifpositionerne i Lov af 4. Juli 1863 selvfølgelig fremtidig ville være at følge«. Varelisterne skulde fremtidig indsendes kvartalsvis, og der fastsattes en Vareinddeling, hvorefter ca. en Tiendedel af de 271 Positioner blev delt i flere Varenumre. Denne Vareinddeling blev efterhaanden, ligesom den paabudte Landeinddeling, noget mere specificeret.

Om Tabelværkerne efter 1863 kan bemærkes, at man for 1873/74 atter gik i Lag med en Værdiberegning af Omsætningen. Naar en saadan i nogle var udeladt, »var Grunden ikke den, at Ønsket om Værdiansættelser ikke har været erkjendt, men den, at for vort Ved-

kommende frembyder den stærkt summariske Form i Toldvæsenets Indberetninger betydelige Vanskeligheder for enhver Beregning af Værdien — en Indvending, man for saa vidt stadig kunde have gjort gældende lige til 1909, som Forholdene vedblev at være de samme. I 1874 gik man, af Hensyn til udenlandsk Statistik, Prisansættelser m. m., atter over til Kalenderaaret, i 1883 udskiltes Skibsfartsstatistiken som et særligt Tabelværk, i 1892 optoges Statistiken over Produktionen af Sukker, Øl og Margarine. Men hvad den egenlige Handelsstatistik angaar, var baade Indledninger og Tabeller i en lang Aarrække, lige til midt i 90'erne, meget stereotype, og Indledningernes Udførlighed og Omstændelighed stod, efter hvad man nu synes, ikke i noget rimeligt Forhold til Tabellernes Indhold.

I 1897, da Bureauet var blevet omorganiseret, Frihavnen bleven oprettet, hvorved det hidtil anvendte Materiale til Handelsstatistiken blev ufuldstændigt, og Kravet om en bedre Handelsstatistik fremsat fra forskellig Side, blev der indført en Række Reforme baade i Toldstedernes Vareliste, og i disses Generalnævner: Handelstabelværket*). Hovedudbyttet var, at Vareinddelingen blev endel yderligere specificeret, hvad der særlig kom Landbrugsvarerne til Gode, at Frihavnsomsætningen ved Hjælp af Vareliste fra Frihavnselskabet og Statsbanerne kunde indlemmes i Landets Totalomsætning, om end med Vanskelighed, da disse utariferede Varer selvfølgelig ofte ikke kunde angives saa specificerede, at de med Sikkerhed ved Sammenarbejdningen af Frihavns og de øvrige Vareliste

*) Se nærmere herom Stat. Tabelværk, 5. Række, Litra D, Nr. 2.

kunne henføres til de rette Positioner. Endvidere at det blev muligt at udsondre Specialhandelen fra Generalhandelen, idet der dels skelnedes mellem samlet Indførsel og Indførsel til Forbrug (toldberigtigede Varer ÷ Udførsel af saadanne) og dels mellem Udførsel af indenlandske og Udførsel af fremmede Varer, der igen deltes i toldberigtigede, Kreditoplags-, Transitoplags-, omladede og Frihavnsvarer. For Omsætningen med hvert enkelt fremmed Land havde man dog fremdeles kun de totale Tal. Med Hensyn til Tallenes Publikation foregik den Forandring, at der nu regelmæssigt udsendtes ret udførlige Kvartalshæfter og et »foreløbigt Hæfte« i April Maaned, der gav alle Hovedtal for Mængde og Værdi af det foregaaende Aars Omsætning. Tallene for de »statskontrollerede Produktioner« udskiltes af Handelstabelværket og udkom som et særligt Hæfte. Ogsaa selve Handels-Tabelværket undergik en Omredaktion, idet der bl. a. indførtes en systematisk Gruppering af Varerne.

De ydre Kaar for Handelsstatistiken, som derved skabtes, har den siden levet under, naar bortses fra ganske enkelte Smaaforbedringer, indtil endelig Toldloven af 1863 fandt sin Afløsning. Det var det i saa mange Aar resultatløse Arbejde for en Toldreform, der hindrede en gennemgribende Reform af Handelsstatistiken, idet en Lovhjemmel var nødvendig for at tilvejebringe det nye statistiske Materiale, der var Betingelsen for en saadan. »Man er vel nu (efter 1897) naaet saa vidt, som man paa det bestaaende Grundlag overhovedet kan naa«, hedder det i Statistisk Bureaus Historie*). Det var altsaa Grundlaget, der maatte

*) p. 97.

ændres, for at komme de Mangler til Livs, der efter Bureauets og Handelsstatistikens andre Brugeres Mening klæbede ved den.

Hvilke disse Mangler var, vil allerede i Hovedsagen være fremgaaet af det foregaaende. De havde deres Hovedrod deri, at ikke blot Statistikens Tilvejebringelse men ogsaa dens Bearbejdelse i al høj Grad var knyttet sammen med Toldoppebørselen. Naturligvis maa Materialet til Statistiken over den udenlandske Vareomsætning tilvejebringes ved Hjælp af Toldvæsenet, og Toldvæsenet maa være indrettet paa at udføre dette som en Del af sit Arbejde. Men naar Statistiken saa nøje og saa længe var knyttet til Toldvæsenet, var det mere af historiske og forskellige rent praktiske end af statistiske Hensigtsmæssighedsgrunde. Det har været uheldigt for Statistiken, at Materialet til den var Toldpapirerne, paa hvilke Trafikanten kun anfører det for Fortoldningen strængt nødvendige og ikke særlige statistiske Anmeldelser, hvor Statistikens Fordringer kunde ske Fyldest; endvidere at Udarbejdelsen af Varelisterne foregik som et ikke altid lige velset Arbejde paa mange forskellige Kontorer, hvorved den nødvendige Ensartethed og Hurtighed i Udarbejdelsen kun opnaaedes ved at give dem en lidet kompliceret og helst uforanderlig Form. Alle Varer, for hvilke der forelaa Toldpapirer, om det saa var Transitforsendelser med ubekendt Indhold, toges med op i Varelisterne, og Ind- eller Udførselslandet blev ikke Varens Købs- eller Salgsland, men det Sted vedkommende Skib eller Jærnbanevogn, hvormed Varen ankom eller afgik, direkte gik til eller kom fra. Og der hvor den endelige Bearbejdelse og Udgivelse af

Statistiken foregik, i Statistisk Bureau, kunde man kun faa et alt for ringe direkte Kendskab til Handelsomsætningen; man havde kun det indirekte, man fik af Varelisternes Tarifbetegnelser og Talkolonner, eller som man fik ved Tilvejebringelsen af Prismaterialet og andre Forespørgsler til Firmaer ell. a.

De Mangler, her er nævnt, var vel nok kun lidet iøjnefaldende, f. Eks. før 1863, men de havde den kedelige Tilbøjelighed at blive større, alt som Tiden gik, alt som Varemarkedets Mangfoldighed voksede, som Handelsforbindelserne blev hyppigere, kort sagt som de økonomiske Forhold udvikledes og — Toldloven blev mere og mere antikveret.*)

Med den nye Toldlovs § 40 har Handelsstatistiken nu faaet sin Grundlov. Det hedder deri bl. a.:

»Ved Indførsel fra og Udførsel til Udlandet ere Varemodtagere og Vareafsendere, saavel for toldfri som for toldpligtige Varers Vedkommende forpligtede til at meddele Toldvæsenet Oplysning om de ind- og udførte Varers Art og Mængde, det Land, hvor de ere indkøbte, eller hvortil de ere solgte, samt for de udførte Varer tillige Oplysning om, hvorvidt disse ere af dansk eller fremmed Oprindelse. Toldbestyrelsen lader udarbejde og offentliggøre de til Paabudets Gennemførelse fornødne nærmere Bestemmelser, herunder ogsaa om Anmeldelsesblanketternes Form og Indhold. — — Mangelfuld eller urigtig Afgivelse af Oplysninger, som det ifølge denne Paragraf paahviler nogen at med-

*) Jfr. N. C. Christensen: Den danske Handelsstatistik før og nu. Maanedsskrift for Toldvæsen, 4. Aarg., Nr. 2 og 3.

dele, straffes med Bøder fra 5 til 500 Kr., der tilfalde Statskassen. Bøderne paalægges ved Toldbestyrelsens Afgørelse, hvilken dog inden 3 Uger kan indankes af paagældende for Domstolene«.

Hvad der opnaaedes var altsaa den obligatoriske Afgivelse af en særlig statistisk Anmeldelse ved Ind- og Udførsel af Varer. At Anmeldelsen skulde være paa en særlig Blanket, var af Hensyn til, at Trafikanten ikke skulde kunne ifalde Toldbøde for navnlig ubevidste urigtige eller mangelfulde Angivelser; paa den anden Side maatte der en Bestemmelse om mindre Bøder til, for at ikke Lovens Paabud skulde blive illusorisk — og for at kunne gøre den statistiske Bearbejdelse uafhængig af Toldregnskaber, Revision osv. Toldvæsenet fik fremtidig kun at gøre med Indsamlingen og Afsendelsen af Blanketterne samt Tilsynet med disses rigtige Udfyldelse; Statistisk Bureau fik hele den egenlige Bearbejdelse at udføre. Det kan være et Spørgsmaal om ikke Blanketterne har skaffet Toldvæsenet lige saa meget Arbejde som de gamle Varelistes; Statistisk Bureau har de i hvert Tilfælde skaffet et stort Plus i Arbejde, men det var det Offer paa Videnskabens Alter, som Fremskridtene maatte købes med.

»De til Paabudets Gennemførelse fornødne nærmere Bestemmelser« var:

- a) En statistisk Varefortegnelse.
- b) De statistiske Blanketter.
- c) Cirkulære til Toldvæsenet, Meddelelser til Publikum o. l.

Den statistiske Varefortegnelse, der lige saa vel som Blanketterne osv. udarbejdedes af Statistisk Bureau under stadig Forhandling med Toldbestyrelsen,

nævner for hver af Toldlovens Løbe-Numre de Varer, der skal særlig specificeres, de specielle Tilføjelser, der skal gøres ved visse Varer (Vægt ved værdifortoldede Varer, Tillægsprocenter ved fortoldede Klædningsstykker osv.), de Maal, Varerne skal angives i og alt lignende. Hvor vidt der skulde gaas i Specificering, maatte naturligvis blive en Skønssag*); man stod jo paa temmelig bar Bund og maatte ogsaa derfor paa flere Punkter stille mindre kategoriske og udtømmende Fordringer, end det rimeligvis vil blive Tilfældet ved en senere Udgave af Varefortegnelsen. Der bliver nu ca. 1300 à 1400 Varenumre eller ca. 3 Gange saa mange som tidligere, men dog færre end der regnes med f. Eks. i Sverige (ca. 2000) og Tyskland (ca. 2100)**).

De statistiske Blanketter's Antal blev 7. Der kunde have været én og der kunde have været flere

*) Som en Kuriositet skal nævnes en Anmeldelse af Varefortegnelsen i Politikens Kronik for 7. Jan. d. A. Forf. fremhæver som Eks. Delingen af Løbe-Nr. 1: Affald, og skriver herom: Denne detaillerede Delings-Forskrift gælder for Affaldsstoffer, der er toldfri. Statskassen faar ikke 1 Krones Told af hele Historien. Men de Næringsdrivende faar et Læs af tidsrøvende Bryderier ... Sæt at man reducerede hele denne lange Lektie til 3 Ord: »Affald, Toldfri, Færdig«. — Det sidste Ord kunde saa egentlig ogsaa spares, men lad os tage et andet ligeledes toldfrit Løbe-Nr., f. Eks. 28: »alle andre Dyr«. Skulde den behandles lige saa summarisk: levende Dyr, Kød og Flæsk, Fisk, Fedt osv., alt i én Bøtte? Det kunde den i og for sig lige saa godt, som Delingen af den heller ikke beforder Toldindtægterne, og Statistiken i begge Tilfælde blev ubrugelig. Men Sagen er netop, at Handelsstatistiken er ét, Toldindtægterne noget andet, og ved § 40 er det nu opnaaet, at de bedre holdes ude fra hinanden end tidligere. Forf. af Kroniken er Hr. Peschke Køedt.

***) Zimmermann: Die deutsche Handelsstatistik in ihrer geschichtlichen Entwicklung. Jahrbücher f. Natøkon. III. Folge, 35 B. Nationalekonomisk Tidsskrift. XXXXVIII. 20

end 7; det maatte ved et praktisk Skøn afgøres, hvor mange Arter af Omsætningen man vilde tildele en speciel Blanket. Jo flere Blanketter, des færre Spørgsmaal behøvede der at være paa hver. For Indførselen blev der en Blanket for Fortoldning, en for Angivelse til Kreditoplag; for Udførselen en for indenlandske eller fremmede frigjorte Varer, en for Fraskrivning i Kreditoplag, en for Varer udførte mod Tilbagebetaling af Told og en for Materialgodtgørelsesvarer. De forskellige Blanketter kendetegnes tydeligt fra hinanden ved en Litrabetegnelse og forskellige Farvestreger. Endelig kom der en speciel Blanket til Anvendelse for Varer, der udførtes pr. Jærnbane uden nogen Toldkontrol. For disse Blanketters Vedkommende optræder Jærnbanestationernes Godsekspeditører som en Slags Repræsentanter for Toldvæsenet og som Mellemed mellem Vareafsenderen og Statistisk Bureau. Forøvrigt gælder de samme Regler for disse som for de andre Blanketter.

Til hver Toldangivelse skal der svare en statistisk Anmeldelse, der derved kan komme til at omfatte flere Varer. For den statistiske Bearbejdelse havde det været ubetinget heldigst, at der paa hver Blanket kun maatte opføres en enkelt Vare. Denne Fordring blev imidlertid opgivet af Hensyn til Toldvæsenet, for hvem den mentes at ville have vanskeliggjort Kontrollen og Afstemningen af Blankettens og Toldangivelsens Vægtbeløb o. l. Efter at Ordningen var traadt i Kraft, viste det sig imidlertid snart, at Blanketterne ofte overfyldtes med saa mange Vareangivelser, at det gik ud over den nødvendige Tydelighed og Orden, hvormed de bør udfærdiges. Der bliver derfor nu efterhaanden ind-

ført Blanketter, der ved Tværstreger deles i Afdelinger, i hver af hvilke der kun maa anføres én Vare. Blanketternes vigtigste Spørgsmaalsrubrik er 1) Antal Colli, Emballagens Art o. l., 2) Varens Art, specificeret efter Varefortegnelsen, 3-5) Brutto- og Nettovægt, Løbe-Nr. i Toldloven, 6) Landet, hvor Varen er købt eller solgt, samt 7) udførte Varers indenlandske eller fremmede Oprindelse, for saa vidt dette ikke fremgaar af den anvendte Blanket. Endelig er en Anmærkningsrubrik beregnet paa mere specielle Oplysninger angaaende Toldberegning, Toldtilbagebetaling osv. Blanketterne skal forsynes med Varemottagers eller -Afsenders Navn og Adresse, Datum, Toldstedets (Stationens) Stempel og Toldangivelsens Løbe-Nr.

Hvad der har været paa Tale, at der ogsaa skulde spørges om paa Blanketterne, men hvad der ikke er bleven spurgt om, er de ind- og udførte Varers Værdi. Toldlovens § 40 giver ingen Hjemmel dertil, idet det mødte bestemt Modstand fra forskellig Side. En Undtagelse danner dog naturligvis de Varer, der fortoldes helt eller delvis efter Værdi. Et almindeligt Paabud om Værdideklarationer, som man har det i Hamburg og Bremen, England, Rusland og Amerikas Forenede Stater, faar det i Norge og delvis har det i Finland og Schweiz, betyder naturligvis en stor Lettelse for Beregningen af Omsætningens Værdi, men det vilde utvivlsomt have gjort Gennemførelsen af den handelsstatistiske Reform mange Gange vanskeligere, end den nu har været, og navnlig maa det fremhæves, at det er praktisk talt umuligt at føre nogen Kontrol med Værdiangivelsernes Paalidelighed. Hertil kommer yderligere, at det hidtil anvendte System med Anven-

delsen af Gennemsnitspriser vil kunne benyttes med langt større Sikkerhed end før, nu da man har det direkte Kendskab til, hvilke enkelte Varer hver Varegruppe dækker over, hvilke Hovedimportører eller Eksportører der er af de forskellige Varer, og paa hvilken Tid af Aaret Omsætningen er foregaaet — forudsat da at Bureauets Forespørgsler vil møde samme Interesse og Forekommenhed, som de hidtil har mødt. Muligvis vil det med Tiden vise sig praktisk at søge oprettet et Prisansættelses-Raad eller lignende Institution (bl. a. i Tyskland, Østrig og Frankrig har man saadanne), der kan bistaa Bureauet ved Benyttelsen af det Prismateriale, der tilvejebringes.*)

Instruktionen til Toldvæsenet om, »hvad der vil være at iagttage i Anledning af Bestemmelserne i Toldlovens § 40 etc.« er meddelt i Cirkulæresamlingen 1909, Nr. 6. Medens selve Toldloven som bekendt traadte i Kraft 1. Jan. 1909, udsattes Gennemførelsen af § 40 baade af Hensyn til Publikum, til Toldvæsenet og til den statistiske Reform selv, der let vilde være bleven stillet i Skygge af det meget andet nye, der skulde gennemføres, til 1. Januar 1910.***) Foruden Meddelelse herom og om Blanketternes Form og Indhold og Anvendelse gives en Række Detailbestemmelser, hvoriblandt skal anføres, at Blanketterne skal anskaffes af Trafikanterne og kan købes i Bog- og Papirhandelen. De er altsaa en almindelig Handelsvare, der blot nøjagtig skal svare til de af Toldvæsenet udsendte Prøver. Udfyldningen paahviler Varemod-

*) Jfr. det foran citerede Vierteljahrsheft 1903, S. 178 ff.

**) Statistiken for Aaret 1909 bliver derfor med den nye Tarifs Vareinddeling, men iøvrigt efter den hidtil anvendte Form.

tagerne og -Afsenderne, men Toldvæsenet skal » vejlede og bistaa de klarerende«. »Toldopsynet afgør ved Skøn, hvorvidt Indholdet af de til Udførsel frembudte Kolli er rigtig angivet, og kun i de Tilfælde, hvor Mistanke haves om forsætlig urigtig Angivelse, underkastes Varen en nøjere Undersøgelse«. For indførte Varers Vedkommende frembyder Kontrollen sig jo af sig selv. Instruksen giver endvidere Regler for Afstemningen af de statistiske Anmeldelser med Toldangivelserne, om Blanketternes Indsendelse til statistisk Bureau to Gange maanedlig, d. 2den og d. 16de, og om at der ved nogle Ekspeditioner ikke vil være nogen statistisk Anmeldelse at afgive, nemlig ved de saakaldte 5 kg's Postgodsklareringer i København og Aarhus, hvor de Lettelser, disse nu frembyder for Varemodtageren vilde blive meget begrænsede og hele den nuværende hurtige Ekspedition hæmmet, hvis der skulde afgives Anmeldelser. Her fører Toldvæsenet derfor stadig Varelistes, der dog naturligvis er overensstemmende med Varefortegnelsen. Endvidere fritoges almindelige udgaaende Postforsendelser og hele den uegenlige Handel: Gods fra Statens Transitoplæg, Gods, der omlades fra Udland til Udland og gennemgaaende Jærnbanegods, samt endelig Rejsegods. For Transitten og Rejsegodset skal der affattes aarlige Fortegnelser, uden at der dog derved er præjudiceret noget om, at Transitten atter skal indgaa i Handelsstatistiken. Senere*) er der tilkommet nogle Bestemmelser, der indfører Læmpelser i Anmeldelsespligten for forskellige Forsendelser, der ingen handelsstatistisk Betydning har

*) Cirkulære 1910 Nr. 1.

(f. Eks. Vareprøver, Udstyrsgenstande, Skibsproviant m. m.). Den Ulejlighed, disse voldte Publikum, stod ikke i det rette Forhold til det statistiske Udbytte deraf.

Foruden at instruere Toldvæsenet søgte man paa forskellig Maade at forberede og vejlede Publikum, da Reformen skulde træde i Kraft. I Berl. Tid. for 31. Decbr. indholdtes en Artikel af Direktør Koefoed, der »paa Grund af den Opmærksomhed, den nye Ordning havde vakt, ganske kort skulde fremføre, hvad Reformen gik ud paa og hvilke Fordele den vilde medføre.« »Børsen« for samme Dag indeholdt en anbefaling af Nyordningen fra den danske Handelsstands Fællesrepræsentation, hvori det hed: »Skal man kunne naa at skabe en virkelig oplysende Handelsstatistik, er der ej heller nogen anden Vej at gaa end den, der her vil blive slaaet ind paa, — om det Materiale, hvorpaa Handelsstatistiken opbygges, bliver fyldigt og nøjagtigt, altsaa i tilstrækkelig Omfang oplysende, vil altid og maa altid ifølge Sagens Natur bero paa Landets Købmandsstand, og for denne er det derfor en Æressag, at Lovens Hensigt virkelig naas«.

At Statistisk Bureaus Arbejde blev væsentlig forøget ved dette nye Materiale — en ustanselig fremvæltende Strøm af 50000 à 100000 Blanketter hver 14. Dag, der finder sit Udløb der — er allerede nævnet. Blanketter med mere end én Vare (ca. Halvdelen) maa omskrives, alle Blanketter efterses, sorteres og optælles (hvorved man har fundet en meget betydelig Hjælp i Anvendelsen af elektriske Additionsmaskiner »Universal«), og et Hæfte med Tallene for Omsætningen

af alle Hovedvarer udarbejdes og udsendes hver Maaned. I Decemberhæftet er det paatænkt at medtage foreløbige Værdiansættelser for de vigtigste Varer, hvorefter der om hele Omsætningen vil blive udgivet et Tabelværk, evt. i to Dele, saaledes at Omsætningen med de enkelte Lande udsondres for sig, for at Totaltallene snarest mulig kan publiceres.

Paa Tillægsbevillingsloven for 19⁰⁹/₁₀ forhøjedes Bureauets Budget med 7200 Kr. til Inventar, Installation og løbende Udgifter i Aarets første Kvartal, og paa Finansloven for 19¹⁰/₁₁ med 20000 Kr. til Arbejds løn, Husleje, Publikationer osv. Nogen Slags statistisk Gebyr, som det bl. a. kendes i Tyskland, paalagde Toldloven jo ikke til Dækning af de Udgifter, Reformen maatte medføre. Man kunde f. Eks. have monopoliseret Salget af Blanketter for Statskassen, og blot en Indtægt af 1 à 2 Øre paa hver (1¹/₂ à 2 Mill. Stkr.) havde i det væsentlige kunnet dække Udgifterne. Men naturligvis havde en saadan Afgift, hvor lidt den saa havde kunnet mærkes, ikke forøget Reformens Yndest hos Publikum.

Anstiller man sluttelig en Sammenligning mellem hvad der er opnaaet for Handelsstatistiken ved Reformen og Tilstanden før denne, vil det heraf fremgaa, at de i det foregaaende nærmere omtalte Mangler nu i alt væsentligt er afhjulpne. Bureauet, den endelige Bearbejder, har faaet fri Raadighed over Grundmaterialet og faar derfra direkte Kendskab til Omsætningen; Vareinddelingen og Fordelingen mellem Ind- og Udførselslande kan gøres rationel, Transporttransitten er udskilt, Statistikens Resultater kan i maanedlige Hæfter,

ligesom i en Række andre Kulturstater, foreligge langt hurtigere end før og Statistikens Nytte dermed øges.

Der staar dog endnu tilbage at reformere paa enkelte Punkter: saaledes bør udgaaende Postforsendelser (netop særlig dyre Varer) ikke undgaa Statistiken, Totalomsætningen paa Frilagrene heller ikke, og Frihavsstatistiken er ikke fuldstændig, saa længe der mangler en Opgørelse af den egenlige Handelsomsætning, der er indenlandske Handlendes Køb af Varer fra Udlandet dertil og Salg af Varer derfra til Udlandet. Paa disse Punkter er Reformen endnu paa Overvejelsernes Stadium.

Men fra dette Stadium vil den sikkert i Kraft af Nødvendigheden ogsaa naa det næste: Virkeliggørelsens. Vor Handelsstatistik vil da have — ja har allerede nu — Forhold at arbejde under, som kan taale Sammenligning med det bedste i Udlandet.